

БОЙКА МИРЧЕВА

САМООЦЕНКА ЗА ПРИНОСИТЕ

След придобиването на длъжността доцент през 2005 г. с хабилитационен труд *„Канонът за Димитър Солунски и оригиналната славянска химнография“* продължих работата си по славянските извори за Кирил и Методий и техните ученици.

За конкурса за длъжността „професор“ по направление 2.1. Филология (Кирило-Методиевски извори), обявен в ДВ бр. 104 от 14.12.2018 г. са представени следните публикации:

Хабилитационен труд *„Успение Кирилово в южнославянската православна традиция“* (257 с.).

Освен това са представени общо 31 подобрани публикации (1 книга и 19 студии и статии, пряко свързани с темата на конкурса „Кирило-Методиевски извори“), 8 публикации, свързани с култа към един раннохристиянски мъченик – св. Еразъм Охридски (Формийски), силно свързан с култа към Седмочислениците най-вече в областта на Охрид и Охридско, 1 публикация, посветена на старобългарската оригинална химнография и 1 с археографски бележки за някои преписи на изворите за Кирил и Методий.

Непряко свързано с темата на конкурса, е представеното наборно издание на Лондонското евангелие, по което съм работила в рамките на международния проект на Кирило-Методиевския научен център „Образци на европейската културна традиция – ръкописите на цар Иван Александър“.

1. „Успение Кирилово в южнославянската православна традиция“

Монографията е посветена на един важен славянски извор за живота и делото на Кирил и Методий и техните ученици – Краткото житие на Кирил, известно като „Успение Кирилово“. Въпреки че е познат от средата на XIX в., този текст, макар и непрекъснато включван във всякакъв вид общи изследвания на славянските кирилometодиевски извори, не е познат напълно, много от причините за битуването му в една или друга среда не са изяснени, а в неговата история има доста неизяснени моменти. Сред славянските извори Успението се откроява като един от основните източници за живота и делото на Константин-

Кирил и Методий и техните ученици, макар че не принадлежи на най-ранния пласт извори. Целта на това проучване е да се съберат, изследват и издадат всички познати преписи на Успение Кирилово, поместени в различни типове кодекси. Това от своя страна налага да се потърсят едновременно с това и причините за включването му в състава на ръкописите, в които е изписано, като по този начин оформи пълна картина на текстовата история на Успение Кирилово в контекста на литературната и културната история на Балканите. Изложението е поделено на три части: 1. Изследване, 2. Издание на всички преписи на произведението 3. Фотокопия на преписите. В изследването са включени: аналитично описание на ръкописите, които съдържат Успение Кирилово (с. 7–15), текстологичен анализ на преписите (с. 31–43), отношение на Успение Кирилово към останалите кирилометодиевски извори (с. 44–66), датировка на произведението (с. 67–75), генеалогична схема на преписите (с. 76), някои бележки върху жанра на Успение Кирилово (с. 77–86) и заключение (с. 87–92). Като приложение е включено изследване на два молдовски по произход ръкописа, които съдържат преписи на Успението и са били поръчани от двама представители на известна румънска фамилия – поп Иля Кримкович и молдовския митрополит Анастасий Кримка (с. 93–107). В края на тази част е списъкът на цитираната литература (с. 108–120). Във втората част на монографията са включени разчетените текстове на всички преписи на Успение Кирилово, а в третата – дигитални копия на преписите.

Кирило-Методиевски извори

I. Служба за Константин-Кирил Философ

През периода след хабилитацията си продължих работата си върху изследването на славянските извори за Кирил и Методий и техните ученици, започнатата в докторската си дисертация работа по проучване върху преписите на Службата за Кирил. На проблемите на това произведение са посветени общо 5 студии и статии, в които се достигна до вероятната идентификация на съвременната сигнатура на едно късно изследователско копие на произведението – известният Востоковски препис (*№ 11*, *№ 23*) и до откриване на византийския прототип на една късна Служба за Константин-Кирил Философ в празничен миней от сбирката на Баварската библиотека в Мюнхен Cod. Slav. № 32 от XVII в., която се оказва превод-преработка на Канон за Йоан Златоуст от Теофан за 13 ноември (*№ 6*). Важен

момент в битуването на текста на Службата за Кирил през вековете е привнасянето на национален елемент в текста ѝ като проява на националната идентичност на южните славяни и българизацията на култа към славянския първоапостол, отразена в по-късни преписи на произведението (*№ 21*). По повод на някои тези за преводен характер на Службата за Константин-Кирил Философ, изразих някои съмнения за начина на възстановяване на хипотетичния византийски оригинал на произведението (*№ 4*).

II. Канон за св. Димитър Солунски

В интерес на бъдещото издание на Канона за Димитър Солунски беше издаден текстът на един непубликуван препис на произведението от сбирката на Руската държавна библиотека в Москва (Ундолски № 75) от кр. на XIII– нач. на XIV в. (*№ 3*), където са направени и важни уточнения за оригиналния състав на произведението по всички запазени преписи, тъй като в много от ръкописите той е примесен с изключително популярния преводен Канон за Димитър Солунски от Теофан.

III. Служба за Климент Охридски

Две от представените публикации (*№ 28, № 29*) са посветени на Службата за Климент Охридски. След първото пълно издание на текста на единствения достигнал до нас препис на произведението през 2000 г., направих речник-индекс на текста и изследване върху лексиката на Службата.

IV. Успение Кирилово

Седем от изследванията са посветени на различни аспекти на текстовата традиция на Успение Кирилово и предхождат представената за хабилитационен труд монография *„Успение Кирилово в южнославянската православна традиция“*. Част от тях са посветени на идентификацията на преписите на произведението и на копия на преписи с неуточнени данни, запазени в Научния архив на БАН (*№ 15, 24*), на издание на непубликувани текстове (*№ 14*), текстологични проблеми на произведението и изолиране на два клона в текстовата му традиция (*№ 27*). Основна част от проучванията заема изследването на ръкописите с Успение Кирилово, писани в Молдова (*№ 7, № 12, № 32*).

V. Археографски бележки

Едно от изследванията (*№ 30*) е посветено на фотокопията от преписи на житията на архиепископ Методий в Научния архив на БАН. Библиографското проучване показва, че в

Научният архив на БАН се пазят копията на 8 преписа на Проложното житие на Методий, засега с неустановено местонахождение, копие от 1 препис на общото Проложно житие на Кирил и Методий, чийто оригинал може би не е съхранен, и 12 копия от общо 19-те известни до този момент преписа на Пространното житие на Методий. Отсъствието в най-нови изследвания на някои ръкописи с неясна съдба води до заключението, че е възможно част от оригиналите да са били изгубени, а материалите в уникалната, тематично насочена към кирилометодиевските извори сбирка от фотокопия и микрофилми, единствена по рода си в световен мащаб в Научният архив на БАН да са останали единственото свидетелство за някои от тях.

VI. Кирило-Методиевски извори (Обобщение)

Пет от представените за конкурса публикации са с обобщаващ характер. На първо място сред тях е Описът на преписите на славянските извори (*№ 1*, срв. и *№ 25*, *№ 26*), в който са поместени данните за 1146 преписа на 46 славянски извора с данни за сигнатура, хранилище, описи, издания и изследвания на всеки един от тях. В процеса на работата бяха издирени новите сигнатури и местонахождение на редица преписи, а за други бяха направени многобройни уточнения. Беше поставен въпросът дали към така оформеният корпус от извори не трябва да се присъедини и Азбучната молитва (*№ 22*).

В резултат на многогодишната ми работа върху славянските извори се появи и генеалогичната карта на славянските извори (*№ 13*), в която славянските извори са подредени според тяхната хронология и установените от различни изследователи зависимости, като същевременно се отчитат и предполагаемите, недостигнали до наши дни произведения. В нея са вметени и чуждоезичните извори, оказали влияние върху славянските, някои от преведени изцяло и са заели свое място сред домашните извори. Основен принцип за свързването на изворите е наличие на фактологическа или текстологическа връзка, като цветът и посоката на стрелката указват на коя памет е посветен текстът. По този начин се обособява цикълът произведения, посветени на един празник, както и развоят на този цикъл във времето. Целта на картата е да бъде изработена в интерактивен вид и да бъде разположена в интернет, а от нея чрез линкове да се достига до всеки един препис и информацията за него – препис, описи, издания, изследвания.

В момента разработвам схемата за набиране на отделните сведения (линкове), като се надявам, че в скоро време ще има и разработен специален софтуер, чрез който тази идея да се осъществи.

VII. Св. Еразъм Формийски (Охридски)

Осем от представените публикации са посветени на култа към един раннохристиянски мъченик – св. Еразъм Формийски, известен в района на Охрид като Охридски или Лихнидски. В Охрид са запазени най-много свидетелства за почитта към св. Еразъм, където мъченикът е тачен и до днес, а най-вече за това говори присъединяването на името му към имената на Седмочислениците, на мястото на св. Горазд. Изследванията ми показват, че този култ не е привнесен, а е изконно старинен (*№ 5, № 16, № 19*). Споменът за него е засвидетелстван в един късен превод на охридско наречие, записан от Йонче Снегаров с гръцки букви, (*№ 18*). Препис на Службата за Еразъм е запазен в същия миней, в който е и единственият прерис на Службата за Климент Охридски (*№ 8, № 9*). Историческите свидетелства в нея говорят за ранния произход на култа към светеца по тези места (*№ 9*). Особено важно значение за изследванията за св. Еразъм има славянският превод на житието му, запазен в известния Успенски сборник от XII в. На този текст и сравнението му с латинските и гръцките версии на житието са посветени няколко публикации (*№ 5, № 17, № 20*). Най-силният довод за оригиналния произход на култа към св. Еразъм в Охрид е съхранената и в гръцкия, и в латинския и в славянския текст на житието му и в славянската служба форма на името на града, през който минава светецът на път за Кампания – Лукрида. Тази форма се оказва част от фонетичния развой на названията Лихнида> Лукрида>Охрид под влияние на илирийски (предалбански) диалект (*№ 5, № 8, № 9, № 16*).

VIII. Оригинална старобългарска химнография

На проблемите на оригиналната старобългарска химнография е посветена една от представените за конкурса публикации, в която са направени някои текстологични сравнения между публикуваните вече текстове на Канона за Въведение Богородично и са издадени 2 известни отдавна, но непубликувани до този момент прериси (*№ 10*).

IX. Други

Извън темата на конкурса е представено наборното издание на Четириевангелието на цар Иван Александър (Лондонско евангелие) (*№ 2*), по което съм работила в рамките на

проекта на КМНЦ „Образци на европейската културна традиция – ръкописите на цар Иван Александър“. За този том преведох от италиански език двете студии на Алберто Алберти и Марчело Гардзанити, а заедно с проф. Х. Миклас сверихме няколко пъти набраните текстове с дигиталното копие на ръкописа на сайта на Британската библиотека, попълнихме коментарите под линия, редактирахме всички студии и приложения и подготвихме двуезичните текстове.